

Ion DUMINICA

Realizările multidimensionale ale Mișcării de Emancipare și Redeșteptare a romilor din România reliefate în ziarul „Glasul Romilor” (1934–1941) (III)*

<https://doi.org/10.52603/rec.2023.34.12>

Rezumat

Realizările multidimensionale ale Mișcării de Emancipare și Redeșteptare a Romilor din România reliefate în ziarul „Glasul Romilor” (1934–1941) (III)

Studiul se va focaliza pe analiza detaliată a realizărilor multidimensionale obținute de promotorii Mișcării de Emancipare și Redeșteptare a Romilor din România reliefate în 15 publicații ale ziarului „Glasul Romilor” (1934–1941). Începând cu anul 1933, apelul la unitatea neamului (țiganilor) Romilor se face vast propagat de liderii romi („primii emancipați și redeştepți”); acest „bliț socio-cultural” ar putea fi considerat un compartiment crucial pentru Istoria Romilor din România. La 15 noiembrie 1934, în primul număr al ziarului „Glasul Romilor”, sunt prezentate „pe înțelesul tuturor romilor” 15 obiective ale Programului Mișcării de Emancipare și Redeșteptare a Romilor elaborat de liderii Asociației „Uniunea Generală a Romilor din România”. În baza analizei detaliate au fost reliefate 38 de realizări multidimensionale obținute de membrii Asociației „Uniunea Generală a Romilor din România” în 4 domenii: cultural, economic, social și național. Cele două domenii prioritare, în care protagoniștii Mișcării de Emancipare și Redeșteptare a Romilor din România și-au manifestat activitatea, au fost: *cultural* (14 realizări) și *social* (10 realizări); (24/38 = 63%). Rezultatul esențial din punctul de vedere al consolidării identității etnice a romilor a fost propagarea istoriei romilor prin prisma dezvăluirii originii necunoscute a acestei comunități istorice și culturale. În perioada interbelică, liderii romi își revendică printr-o solicitare publică promovarea unui statut autohton „non-minoritar” pentru comunitatea romilor pe teritoriul României.

Cuvinte-cheie: Mișcarea de Emancipare și Redeșteptare a Romilor, ziarul „Glasul Romilor”, lideri romi, Asociația „Uniunea Generală a Romilor din România”, istoria romilor.

Резюме

Многогранные достижения Движения за освобождение и пробуждение ромов Румынии, освещенные в газете „Glasul Romilor” («Голос Ромов») (1934–1941) (III)

Исследование сосредоточено на подробном анализе многогранных достижений приверженцев Движения за освобождение и пробуждение ромов Румынии, которые были освещены в 15 публикациях газеты „Glasul Romilor” («Голос Ромов») (1934–1941). С 1933 г. призыв к единству нации ромов (цыган) широко пропагандируется их лидерами («первые свободомыслящие и пробужденные»); эту «социокультурную вспышку» можно считать ключевым этапом истории ромов в Румынии. 15 ноября 1934 г. в первом номере газеты „Glasul Romilor” были представлены «для доступного восприятия всех ромов» 15 задач, включенных в Программу Движения за освобождение и пробуждение ромов, разработанную лидерами Ассоциации «Всеобщий союз ромов Румынии». На основе

детального анализа были выделены 38 многоаспектных достижений, осуществленных представителями Ассоциации «Всеобщий союз ромов Румынии» в 4-х областях жизнедеятельности: культурной, экономической, социальной и национальной. Приверженцы Движения за освобождение и пробуждение ромов Румынии продемонстрировали свою активность в двух приоритетных областях: *культурной* (14 достижений) и *социальной* (10 достижений); (24/38 = 63%). Наиболее существенным, с точки зрения укрепления ромской этнической идентичности, было распространение знаний по истории ромов с целью раскрытия малоизвестного происхождения этого культурно-исторического сообщества. Соответственно, в межвоенный период лидеры ромов выдвинули общественный запрос на продвижение статуса коренного населения для ромского сообщества, не являющегося меньшинством на территории Румынии.

Ключевые слова: Движение за освобождение и пробуждение ромов, газета „Glasul Romilor” («Голос Ромов»), лидеры ромов, Ассоциация «Всеобщий союз ромов Румынии», история ромов.

Summary

The multidimensional achievements of the Emancipation and Reawakening Movement of the Roma in Romania covered in the newspaper “Glasul Romilor” (The Voice of the Roma) (1934–1941) (III)

The study focuses on the detailed analysis of the multidimensional achievements obtained by the promoters of the Emancipation and Reawakening Movement of Roma from Romania, which were covered in 15 issues of the newspaper “Glasul Romilor” (The Voice of the Roma) (1934–1941). Starting from 1933, the call for the unity of the Roma (gypsy) nation has been widely propagated by the “first emancipated and reawakened” Roma leaders; this „social and cultural outbreak” could be considered a crucial compartment in the History of the Roma in Romania. On November 15, 1934, in the first issue of the newspaper “Glasul Romilor”, the 15 objectives of the Roma Emancipation and Reawakening Program, developed by the leaders of the Association “General Union of Roma from Romania” were presented “for the accessible understanding of all Roma”. Based on the detailed analysis, 38 multidimensional achievements obtained by the members of the Association “General Union of Roma from Romania” in four areas of activity: cultural, economic, social and national, were highlighted. The two priority areas in which the protagonists of the Roma Emancipation and Reawakening Movement revealed their activity were: *Cultural* (14 achievements) and *Social* (10 achievements); (24/38 = 63%). The most essential result from the point of view of the strengthening of the Roma ethnic identity was the proliferation of the history of the Roma to reveal the unknown origin of this historical and cultural community. Ас-

ordingly, in the interwar period, the Roma leaders claimed through public request the promotion of a “non-minority” autochthonous status for the Roma community on the Romanian territory.

Key words: The Roma Emancipation and Reawakening Movement, the newspaper “Glasul Romilor” (The Voice of the Roma), Roma leaders, the Association “General Union of Roma in Romania”, the history of the Roma.

III. Realizările în domeniul *Social* (10)

III.1 (1934) „Duminică, 23 septembrie 1934, Congresul Romilor din județul Târnăva Mare (or. Sighișoara). Expunerea publică a 3 elemente aferente «Incluziunii Sociale a Romilor»: pentru ca romii să arate că sunt demni să stea pe aceeași treaptă socială cu concetățenii lor – aceștia trebuie să-și trimită copiii la școală, să meargă la biserică, să caute să învețe o meserie”:

„Domnul Marin I. Simion, președintele filialei Uniunii [Romilor (n. a.: I. D.)] din Craiova, într-o simțită cuvântare plină de vervă <...> îndeamnă la solidaritate și la unire, ca într-un suflet și într-un gând, neamul Romilor să poată să aducă un suflu nou de viață din care să porceadă cheazășia înfăptuirii tuturor îmbunătățirilor în starea socială, morală și spirituală. Face apel la toți Romii ca să-și trimită copiii la școală, să meargă la biserică, să caute să învețe o meserie – ca prin această activitate să se arate că Romii știu a prețui progresul și sunt demni să stea pe aceeași treaptă cu concetățenii lor. În fața perspectivelor de organizare o cale nouă se deschide, dar pentru aceasta trebuie muncă. Și neamul Rom știe să muncească” (N. A. 1934 (Glasul Romilor): 2).

III.2 (1935) „Solicitare publică de implicare plenară solidară («Apel călduros») la toți intelectualii frații romi: să nu uite că și ei au suferit sărăcia și mizeria, și să vină «cum vor putea și cum le va dicta conștiința» în ajutorul prea multor nevoiași romi, rămași în pragul iernii, fără pâine și cămin”:

„Și dacă stai puțin și te gândești, că în toate ramurile de activitate ale vieții scumpei noastre României, se găsesc foarte mulți intelectuali frați romi, care au dat și dau dovadă de multă aptitudine, pricepere și merit, în tot ceea ce le-a fost încredințat, ajungând să urce până la cele mai înalte trepte ale ierarhiei, fie ca militari, preoți, profesori, avocați, ziariști, scriitori etc. Recunoaștem că am rămas în urma tuturor popoarelor – și aceasta nu din vina noastră. Cauza? Țigani! Cuvânt de batjocură, sfidare și compromitere. Iată de ce intelectualii noștri se feresc să ne vină în ajutor și a se afișa în public ca îndrumători ai romilor. În fine, tot ce ar interesa

emanciparea acestui neam oropsit ar fi binevenit și facem apel călduros la toți intelectualii romi, să nu ne lase în părăsire și îi rugăm fierbinte să ne vie în ajutor cum vor putea și cum le va dicta conștiința. Să caute să fim ajutați, ca la rândul nostru împreună să putem ajuta. Să nu uite că și ei au suferit sărăcia și mizeria și cât de bine le era, când se pomeneau ca din senin cu ceva ajutor. Avem prea mulți nevoiași fără pâine și cămin. Ca mâine vine iarna și ne cutremurăm la calvarul ce trebuie să-l îndure acei nenorociți, care au șomat toată vara” (Președintele de vârstă (pen name) 1935: 3).

III.3 (1935) „31 decembrie 1934 (București, localul «Zolea» din Calea Rahovei): Opera de ajutorare caritabilă (binefacere) a vârstnicilor romi (cu prilejul Sfințelor Sărbători de Crăciun / Nașterea Domnului); 27 aprilie 1935 (București, Biserica «Curtea Veche»): Opera de ajutorare caritabilă (binefacere) a copiilor romi (cu prilejul Sfințelor Sărbători Pascale / Învierea Domnului)”:

„La 31 decembrie 1934, în fața localului «Zolea» din Calea Rahovei a fost un adevărat pelerinaj de romi săraci. La ora 12, au sosit reprezentanții Comitetului Central al Asociației «Uniunea Generală a Romilor din România», în frunte cu Președintele general și voievodul Romilor, domnul Gheorghe Niculescu. După oficierea unui serviciu religios de către preotul Bisericii «Bărbătescu-Rahova» și sfințirea alimentelor, s-a trecut la împărțirea ajutoarelor. S-a dat celor înscriși în Asociație câte 200 kg de lemne, carne, pâine etc. Cu această ocazie, domnul Gheorghe Niculescu a demonstrat celor prezenți, că aceste ajutoare s-au dat din proprie inițiativă și cu banii din buzunarul dumisale, nefiind ajutat de nimeni, cu toate că s-au făcut apeluri la unele autorități și persoane, dar care au rămas fără răspuns.”

La 27 aprilie 1935, din inițiativa domnului Gheorghe Niculescu, împreună cu generozitatea domnului Alexandru Donescu, primarul general al mun. București, s-a înfăptuit opera de ajutorare a populației sărace de Romi din Capitală. În fața Bisericii «Curtea Veche», în Sâmbăta Paștelui, s-au împărțit ajutoare cu sandale, postav și bascuri – la un număr de peste 300 copii Romi din cele 4 sectoare ale municipiului” (Red. (pen name) 1935: 4).

III.4 (1937) „Realizările programatice ale Asociației «Uniunea Generală a Romilor din România» (1934–1937): asistență medicală și juridică gratuită prestate membrilor din 40 filiale și 350 subcentre”:

„Asociația noastră are în țară 40 filiale¹ și 350 subcentre.

La dispensarul «Lupeasca» din Prelungirea Rahovei, nr. 38 (București) – domnii dr. A. Raicovician și Traian Popescu consultă zilnic (între orele 11.00–12.30) pe romii înscriși în Asociația noastră.

La maternitatea «Rahova» din Calea Rahovei, nr. 296 (București) – domnul dr. N. Zlotescu oferă asistență medicală gratuită membrilor noștri.

La sediul central al Asociației noastre din Calea Șerban Vodă, nr. 79 (București) – funcționează un Serviciu de contencios, al cărui șef este domnul avocat Ilie Diaconu, secondat de domnii avocați D. Costiniu și Davilla Ventura, care dau asistență juridică membrilor noștri” (N. A. 1937: 2).

III.5 (1939) „Opera de ajutorare caritabilă (binefacere) a vârstnicilor romi (cu prilejul Sfintelor Sărbători de Crăciun/Nașterea Domnului); Opera de ajutorare caritabilă (binefacere) a copiilor romi (cu prilejul Sfintelor Sărbători Pascale/Învieria Domnului)”:

„În fiecare an de Sfintele Sărbători ale Nașterii (Crăciunul) și Învierii Domnului (Paștele), membrii Comitetului Central al Asociației «Uniunea Generală a Romilor din România», cutreieră sărăcioasele căminuri ale romilor din Capitală, alinând durerile celor nevoiași prin acordarea de ajutoare și coborând o rază de speranță, mângâiere și bucurie în bordeiele celor sortiți să poarte calvarul unei vieți pline de lipsuri și amărăciune și să lupte din greu pentru asigurarea existenței zilnice.

Și anul acesta am asistat la bucuria și mulțumirea izvorâtă din adâncul sufletelor micuților și sărmanilor fii de romi din cartierele mun. București, care au primit ajutor îmbrăcăminte și încălțăminte: șorțulețe, pantalonași, băști și sandale. Cei bătrâni și nevoiași se bucurau ca și cei mici, primind ajutorul ce le era destinat de Asociație: lemne și alimente. Vajnicul și neobositul președinte general Gh. Niculescu pune mari speranțe că va veni ziua în care toți mărinișoșii și binefăcătorii operelor de asistență își vor îndrepta privirile și către sărmanul popor rom” (Iorgu 1939: 4).

III.6 (1939) „Recapitularea realizărilor obținute («mai multe și mai îmbucurătoare») în Operele de asistență socială a membrilor Asociației «Uniunea Generală a Romilor din România», susținuți *oriunde, în fața oricui și oricând*”:

„În lupta pe care o ducem, nu suntem mânați de interese personale sau de căpătuială, ci luptăm pentru nevoile, dorințele și durerile romilor, pe care îi susținem oriunde, în fața oricui și oricând. Țara noastră este România. Credința noastră este religia creștină. Marele și înțeleptul Rege Carol al II-lea

este Domnul nostru, căruia i-am jurat credință și supunere la fel cu toți supușii Săi. Deviza noastră este «Ordine, muncă, unire, pentru binele și fericirea Patriei, a noastră și a generațiilor de mâine». Având această deviză și un program bine determinat, rezultatele luptei pe care o ducem, se arată zi de zi: tot mai multe și tot mai îmbucurătoare. Am creat opere de asistență pentru membrele asociației noastre, care au primit ajutoare bănești la naștere. Am acordat ajutoare familiilor membrilor noștri decedați, indiferent de starea lor materială” (Dușan 1939: 2).

III.7 (1939) „Opera de ajutorare caritabilă (binefacere) a vârstnicilor romi (cu prilejul Sfintelor Sărbători de Crăciun/Nașterea Domnului); Opera de ajutorare caritabilă (binefacere) a copiilor romi (cu prilejul Sfintelor Sărbători Pascale/Învieria Domnului) – realizată în fața Bisericii «Curtea Veche»”:

„În cadrul unei solemnități demne de toată lauda, s-a distribuit și anul acesta în fața Bisericii «Curtea Veche» (cu hramul Sfântul Anton) din București (str. Carol I), cu prilejul Nașterii Domnului, alimente compuse din carne, pâine, mezeluri, zahăr și ceai – la un număr de peste 200 capi de familie: membrii săraci ai Asociației și membrii familiilor celor concentrați [*rezerviști antrenați în pregătiri militare* (n. a.: I. D.)].

Tot cu același ritual, în ajunul Sfintei Învieri, la mai bine 60 de copii romi, s-au împărțit îmbrăcăminte și încălțăminte (șorțuri, bascuri, ciorapi, cravate și pantofi).

La ambele solemnități, după oficierea binecuvântării date de părintele paroh, dl Gheorghe Niculescu, președintele general activ al Asociației, în cuvinte pline de entuziasm relevă bucuria ce simte în aceste momente de înălțare sufletească: privind cu lacrimi în ochi cum acești oameni și femei, necăjiți se îndreaptă spre porțița bisericii cu trăistuța plină cu alimente, ducând în umilele lor locuințe belșugul Crăciunului ca tot creștinul; și urmărind cu duioșie părintească pe copilașii veseli, cu îmbrăcăminte și încălțăminte nou nouțe, care ies zgomotoși în stradă, aducând cu ciripitul lor nevinovat – veselia unui Paște primăvărat. Gh. Niculescu, emoționat amintește, că sacrificiile ce le face acum, în mod cu totul dezinteresat, pentru ridicarea acestui popor oropsit, sunt și din cauza că Domnia sa a pierdut singurul copil ce-l avea la vârsta de 18 ani și în durerea ce-l copleșește nu găsește mângâiere, liniște și pace, decât atunci când știe că a făcut o faptă demnă pentru neamul său – așa cum glăsu-

iește precepta sfintei Evanghelii: «Strângeți comori în ceruri, pe care nici furiile nu le fură, nici rugina nu le strică» și versetul din Pidalion: «Nu te bucura bogate; Că ai bani și ai palate; Căci la noapte moartea vine; Și nu iei nimic cu tine» (Radu 1940: 2).

III.8 (1940) „Recapitularea realizărilor obținute în Operele de asistență socială a membrilor Asociației «Uniunea Generală a Romilor din România»”:

„Domnul A. Rucherf, director școlar din comuna Gocia (județul Timiș-Torontal), cere cărți pentru copiii romi. Asociația trimite abecedarele necesare.

La cererea noastră pentru împrumutarea romilor din comunele Geanul Mare, Tătenii de Sus, Valea Largă și Triteni (jud. Cluj), Onor. Ministerul Domeniilor comunică că nu se poate satisface cererea, din cauză că Romii au fost deja împrumutați și ulterior și-au vândut loturile [*de pământ* (n. a.: I. D.)].

La intervenția Asociației pentru romii din cartierul Iris-Cluj, care erau expuși la dărâmarea caselor lor, Onor. Primăria Cluj comunică, că până în prezent nu s-a luat nici o măsură pentru dărâmare.

La cererea noastră a se aproba pentru îngrădirea Cimitirului Romilor din satul Pietriș-Bistrița, Onor. Prefectură Năsăud comunică, că primăria comunei Satul Nou a cedat romilor – 20 stânjani de lemne pentru îngrădirea Cimitirului, și că azi e în stare bună” (Comitetul central (pen name) 1940: 4).

III.9 (1941) „Opera de ajutorare caritabilă (binefacere) a copiilor romi (cu prilejul Sfințelor Sărbători Pascale/Învierii Domnului) – realizată în fața Bisericii «Curtea Veche»”:

„Înșiruiți în două rânduri, în fața Bisericii «Curtea Veche» din București, cei 40 copilași romi, însoțiți de mamele lor, așteaptă cu nerăbdare, sosirea Președintelui general. Te cuprinde mila privind-i cât de golași sunt, desculți, cu capetele goale, cămășuțele nu se mai țin pe ei. La orele 11.00 sosește Președintele general activ al Asociației, domnul Gheorghe Niculescu, primit cu mare bucurie de mamele și micile odrasle pentru opera samariteană ce urmează a fi împlinită. Părintele paroh dă binecuvântarea asupra îmbrăcămintei, care urmează a fi împărțită copiilor. Se începe distribuția: fiecare copil primește chiar din mâna Președintelui o pereche de ghetuțe, o pereche de ciorapi, un șorț lung cu mâneci, o cravată și o beretă. Mulțumirea și bucuria se citește pe fețele tuturor” (N. A. 1941: 3).

III.10 (1941) „Solicitare publică de implicare plenară a președinților filialelor Asociației «Uniunea Generală a Romilor din România» în Opera de ajutorare solidară a «fraților lăutari», care sunt goniți de la cârciumi și bodegi, unde «aproape că

cerșesc să mai facă o cântare», din cauză «evoluției tehnicii muzicale» și «jazz-ului»”:

„*Lăutarii*. Pe lângă evoluția care mână de la spate tehnica muzicii, Radioul, plăcile de gramfon, megafonul etc., s-a mai abătut o pacoste asupra lăutarilor noștri – jazz-ul. Ți se rupe sufletul de milă, citind corespondența primită de la acești urmași a lui Barbu Lăutaru și Cristache Ciolacu. Astăzi, când scumpetea a trecut barierele, te întrebi, cum mai trăiesc acești oameni?!

Fiind goniți de la cârciumi și bodegi, unde aproape că cerșeau să facă o cântare, speranța lăutarilor mai erau nunțile. Acum cu introducerea jazz-ului, li se cere și lor saxofon, acordeon, fiind la modă. Cum aceste instrumente sunt prea scumpe pentru buzunarul lor, rămân fără cântare și cu aceasta li se spulberă și ultima nădejde ce le mai rămăsese. Rugăm pe domnii președinți ai filialelor din țară pentru a veni în ajutorul fraților noștri, lăutarii” (Anchetator (pen name) 1941: 4).

IV. Realizările în domeniul Național (8)

IV.1 (1937) „Contesarea publică a statutului de «minoritari» atribuit romilor în România – «țara unde s-au născut romii și strămoșii acestora»”:

„Nu suntem minoritari și nici nu urmărim să facem «stat în stat». România este țara noastră – țara în care ne-am născut noi și strămoșii noștri. Religia creștin ortodoxă – este credința noastră, iar marele și înțeleptul Rege Carol al II-lea este Domnul nostru, căruia i-am jurat credință și supunere pe Drapel. Treimea sfântă: Țara, Regele, Credința! Luptăm pentru nevoile, durerile și dorințele romilor, pe care le susținem oriunde și în fața oricui” (Niculescu 1937: 1).

IV.2 (1937) „Contesarea publică a «regelui țiganilor din toată lumea» care urmează să fie ales în Polonia; Asociația «Uniunea Generală a Romilor din România» nu are nici o legătură cu țiganii din alte țări – regele recunoscut al romilor din România este M.S. Carol al II-lea, iar Patria romilor este România, unde ei sunt parte componentă «non-minoritară» a populației autohtone”:

Câteva ziare au publicat, că în Polonia ar avea loc alegerea unui «rege al țiganilor din toată lumea»² și că la «încoronarea» acestuia vor lua parte delegați din toate țările. Asociația «Uniunea Generală a Romilor din România» aduce la cunoștința tuturor că nu are nici o legătură cu țiganii din alte țări, că nu recunoaște pe acest «rege al țiganilor din toată lumea» și că romii din România nu se consideră minoritari, ei fiind autohtoni. Regele nostru este M. S. Carol al II-lea, iar Patria noastră

este România” (Secretariatul General (pen name), 1937: 4).

IV.3 (1938) „Regulamentul de conduită cotidiană etno-social-civică «Ce trebuie să facă un Rom»: 14 precepte expuse public pentru îndrumarea organizatorică a membrilor Asociației «Uniunea Generală a Romilor din România»”:

„Ce trebuie să facă un Rom:

1. Să nu-și ascundă originea lui de Rom și să nu-i fie rușine de neamul său³.

2. Cea mai mare grijă și cea mai sfântă datorie pe care trebuie să o aibă, e să fie înscris în Asociație, atât el, cât și toți ai lui.

3. Să ia parte la adunările care se anunță de către conducătorii lui.

4. Să nu plece urechea la spusele unora sau altora, fiindcă aceștia nu vor binele neamului.

5. Să fie cetățean demn, loial și cuminte al țării, respectând pe M. S. Regele, Familia Regală, Legile și Autoritățile Țării.

6. Să-și dea copiii la școală.

7. Să citească și să răspândească publicațiile oficiale ale Asociației.

8. Să respecte pe bătrâni, pe frații și surorile lui.

9. Să-și achite regulat obligațiile către Asociație.

10. Să asculte și să respecte pe președintele general al Asociației, Domnul Gheorghe Niculescu, care luptă fără preget pentru ridicarea romilor.

11. Să-și respecte conducătorii și să îndeplinească instrucțiunile date de aceștia.

12. Să meargă regulat la Biserică.

13. Să nu mai trăiască în concubinaj.

14. Să respecte pe reprezentanții Bisericii și ai Școlii” (N. A. 1938: 3).

IV.4 (1938) „Solicitare publică adresată organelor de conducere românești, pentru eliminarea din actele oficiale și cărțile didactice a denumirii «țigani» (care are «un sens batjocoritor și disprețuitor»), ce urmează a fi substituită cu denumirea de «Romi» (denumire «adevărată din limba sanscrită, pe care o vorbesc romii din România»):

„Acum a sosit momentul, să arătăm câteva din lucrurile care urmează a fi realizate cu acordul și sprijinul conducerii Țării, în caz că «le vor găsi bune»:

c) În toate actele oficiale și cărțile didactice să nu se mai scrie «țigani»⁴, nume ce nu ne aparține și care are un sens batjocoritor și disprețuitor, ci «Romi»⁵ – denumire adevărată, fiind cuvânt din limba sanscrită pe care o vorbim” (Radu 1938: 3).

IV.5 (1938) „Invocarea de implicare plenară a membrilor Asociației «Uniunea Generală a Romi-

lor din România» în slujba românizării romilor maghiarizați, ce urmează a fi dusă până la un bun sfârșit în colaborare și cu sprijinul «fraților Români»”:

„Trăind tot timpul sub stăpânirea maghiară, influență străină și fiind siliți să se maghiarizeze, romii ardeleni se dădeau până nu demult de cetățenie română și de naționalitate maghiară. Asociația noastră potrivit statutului său, dorind a face din ei buni cetățeni ai țării și slujitori credincioși ai M.S. Regelui și ai Patriei, a trimis în mijlocul lor delegați ai centrului. Delegații noștri au arătat că deoarece romii trăiesc pe pământul României, sunt supuși la aceleași legi și se bucură de aceleași drepturi și datorii, nu trebuie să se mai considere minoritari, căci fiind asimilați elementului românesc sunt considerați români ca cetățenie și ca naționalitate. Mare parte din romii maghiarizați ne-au înțeles, spunând că sunt de cetățenie și de naționalitate română.

Astăzi ne adresăm fraților Români: «Încurajați-ne, iubiți-ne, și vedeți în noi pe singurii cetățeni care au luat parte alături de voi, la necazurile și bucuriile acestei Țări. Veniți în mijlocul nostru ca să ne cunoașteți și să ne sprijiniți <...> în slujba românizării romilor maghiarizați, să știm s-o ducem la bun sfârșit, cu toate că ne vom lovi de ura și dușmănia minorităților»” (Stan 1938: 4).

IV.6 (1938) „Invocarea de implicare plenară a membrilor Asociației «Uniunea Generală a Romilor din România» în activitățile organizatorice – pentru a face dovadă că romii sunt un popor solidar, dornic de o viață nouă și vrednic să solicite celor în drept rezolvarea justelor doleanțe, expuse public de frunțașii săi”:

„Romii din România s-au dovedit mai inteligenți ca semenii lor din alte state, căci organizându-se într-un bloc puternic, sub faldurile steagului Asociației «Uniunea Generală a Romilor din România», au pornit lupta pentru redeșteptare. Având în fruntea lor pe Gheorghe Niculescu, animatorul mișcării lor, fondatorul și președintele general activ al Asociației, singurul care a avut curajul să înfrunte disprețul și ironiile cu care erau priviți semenii săi – romii din România au dovedit că «știu cine sunt și ce vor». Romii din întreaga țară trebuie să asculte cuvântul frunțașilor lor care luptă la București, căci numai așa vor progresa, lăsând urmașilor lor un drum neted spre o viață nouă și o credință” (Duțan 1938: 4).

„Prin participarea în număr cât mai mare la congresele asociației, poporul rom va putea face dovadă că e disciplinat, solidar, dornic de o viață nouă și vrednic să ceară celor în drept rezolvarea justelor doleanțe” (Albescu 1938: 4).

IV.7 (1938) „Invocarea de implicare plenară a tuturor intelectualilor țării în realizarea programului Asociației «Uniunea Generală a Romilor din România» – pentru recunoașterea drepturilor romilor ca cetățeni «non-minoritari» ai României și pentru ca poporul Rom să se ridice pe toate tărâmurile, până la adevărata valoare a calităților sale”:

„Dacă neamul nostru a putut de-a lungul veacurilor să reziste tuturor furtunilor ce s-au abătut cu furie asupra lui, aceasta se datorează țării sufletești și credinței înaintașilor noștri că vor veni și pentru neamul Rom zile mai bune. După dezrobire, cu toată lipsa de îndrumare și cu toate nevoile cu care au avut de luptat, generațiile trecute ale neamului Rom au reușit să dea din mijlocul lor oameni de seamă; însă, marea masă a rămas tot înapoiată, fiind lipsită de o îndrumare morală și materială. O altă cauză pentru care poporul nostru nu a putut să prospere constă în faptul că mulți din fiii neamului care au reușit să se ridice pe diferite trepte sociale mai înalte, și-au uitat originea, de multe ori chiar negând-o cu îndărătnicie. Neamul care totdeauna a dat dovadă de caracter sufletesc, de acte de vitejie, de iubire a țării, și-a menținut oarecum starea de primitivitate, din lipsa unui conducător.

Calea spre o viață mai bună ne-a fost deschisă în anul 1934 de către un fiu al neamului nostru, Gh. Niculescu, care fiind de origine Rom – ne înțelege durerile și luptă pe cât este posibil pentru realizarea tuturor dezideratelor noastre și recunoașterea drepturilor noastre ca cetățeni ai României, și nu ca minoritari cum eram considerați. Asociația își îndreaptă gândul către toți intelectualii țării, așteptând sprijinul lor pentru împlinirea programului ei și pentru ca poporul Rom să se ridice pe toate tărâmurile, până la adevărata valoare a calităților sale” (Anghel 1939: 2).

IV.8 (1941) „Contestarea publică a ideii «rasismului» și punerea în «balanța dreptății și a luminii» a chestiunii ce «caută țapul ispășitor în necăjiții de Romi»”:

„De câtăva vreme se vântură în presa noastră ideea «rasismului» și se caută pe această chestiune «țapul ispășitor în necăjiții de Romi». Cu toate acestea, noi care avem datoria să punem această problemă în balanța dreptății și a luminii, ne încumetăm ca și cunoscători să dăm careva lămuriri în această chestiune.

Încrucișări [*de sânge* (n. a.: I. D.) între romi cu autohtonii români nu s-a produs în decursul atâtor secole, nici 1%. Aceasta se poate constata, întrucât ei și-au păstrat tradiția lor aproape intactă și care

dovedește cu prisosință – cu toate că le era îngăduit – nu au făcut această amestecătură, nu numai cu altă rasă, dar nici de la o categorie de romi la alta. Cazuri izolate au fost, când vreun neam de boier sau negustor găseau câte o Romiță prea frumoasă... se făceau legături. Istoria însă stă martoră că din aceste împerecheri nu s-a produs nici un neajuns neamului românesc, întrucât asemenea cazuri au fost și sunt foarte rare.

Romii nu prezintă <...> nici un pericol pentru securitatea și suveranitatea poporului român. Romii n-au fost dezertori, trădători, nici spioni și acolo unde au fost puși <...> au muncit fără murmur. Că au rămas în urma progresului vremurilor, vina nu este a lor. Dacă în trecut s-ar fi ocupat cineva mai de aproape de acești oameni necăjiți, vă asigurăm că mult s-ar fi schimbat în soarta lor și astăzi nu ar mai fi vorba de «rasism»” (Niculescu 1941: 3).

Concluzii

Pe parcursul celor 8 ani de activitate (1934–1941), Asociația „Uniunea Generală a Romilor din România” a definit interesele membrilor săi reieșind din cele 15 precepte programatice, ajutându-i în măsura posibilităților să fie în „armonie cronotopică” cu provocările impuse de societatea modernistă și să le îmbunătățească nivelul de trai prin intermediul politicilor realizate în domeniile: *cultural, economic, social* și *național*. În cadrul celor 15 publicații ale ziarului „Glasul Romilor” au fost reliefate în total 38 de realizări multidimensionale ale Mișcării de Emancipare și Redeschidere a Romilor – obținute de membrii Asociației „Uniunea Generală a Romilor din România”:

14 în domeniul *Cultural* – Opera misionară de culturalizare și încreștinare a romilor nomazi prin taina Sfântului Botez și Cununii; organizarea anuală a Balului tradițional al Romilor; promovarea cunoașterii Istoriei romilor; crearea unei Biblioteci rome în sediul central al Asociației „Uniunea Generală a Romilor din România” (București, Calea Șerban Vodă, nr. 79); inaugurarea unei Școli de copii romi la Timișoara etc.

6 în domeniul *Economic* – Opera de consultare/expertiză romă expusă public autorităților oficiale în soluționarea „chestiunilor țiganilor nomazi și meseriașilor romi” pentru a-i ajuta să-și exercite dreptul de a profesa meseriile și să-și câștige existența în mod cinstit; propunere expusă public către organele oficiale privind crearea unui „Birou de plasare pentru meseriașii romi”; propunere expusă public către organele oficiale privind reeducarea „bazată pe o înțelegere mai omenească” a țiganilor

nomazi în „Coloniile de muncă”; obținerea „Scuti-rilor fiscale” pentru lăutari, pentru ca aceștia să-și câștige existența prin „a fi liberi să cânte (prin rotație) în localurile de muzică”.

10 în domeniul *Social* – Opera de ajutorare caritabilă anuală a vârstnicilor romi cu prilejul Sfințelor Sărbători de Crăciun/Nașterea Domnului; Opera de ajutorare caritabilă anuală a copiilor romi cu prilejul Sfințelor Sărbători Pascale/Învieria Domnului; reliefaarea celor 3 elemente esențiale aferente „Incluziunii Sociale a Romilor” – pentru ca romii să arate că sunt demni să stea pe aceeași treaptă socială cu concetățenii lor, este necesar „să-și trimită copiii la școală, să meargă la biserică, să învețe o meserie”; „Asistență medicală și juridică gratuită pentru membrii Asociației „Uniunea Generală a Romilor din România”.

8 în domeniul *Național* – Opera de îndrumare organizatorică a membrilor Asociației „Uniunea Generală a Romilor din România” prin expunerea publică a celor 14 precepte ale Regulamentului de conduită cotidiană etno-social-civică „Ce trebuie să facă un Rom”; promovarea dezideratului recunoașterii drepturilor romilor în calitate de „Cetățeni autohtoni «non-minoritari» ai României”; propunere expusă public către organele de conducere pentru eliminarea din actele oficiale românești și cărțile didactice a denumirii „țigani” (care are un sens batjocoritor și disprețuitor), urmată de substituirea acesteia cu denumirea de „Romi” (denumire „adevărată din limba sanscrită, pe care o vorbesc romii din România”); contestarea publică a „ideii rasismului” și punerea „în balanța dreptății și a luminii” a chestiunii ce „caută țapul ispășitor în necăjiții de Romi”.

Astfel, reieșind din analiza celor 15 publicații ale ziarului „Glasul Romilor” – domeniile prioritare în care și-au manifestat activitatea protagoniștii Mișcării de Emancipare și Redeșteptare a Romilor din România au fost: *Cultural* și *Social* (14+10 = 24/38 = **63%**). Totodată, pentru a complini tabloul multidimensional al Mișcării de Emancipare și Redeșteptare a Romilor din România, urmează să fie studiate și sintetizate din perspectivă „internă” romă – și alte opere de îmbunătățire a situației „romilor necăjiți” (o comunitate etnică cu profil social complex de vulnerabilitate) realizate diverse paliere intersecționale ale dimensiunii umane. Elementele fragmentare ale acestor realizări multidimensionale au fost diseminate timp de 5 ani (1934–1938), prin intermediul altor 5 publicații periodice ale romilor (Duminica 2019: 126), care au devenit unul din pi-

lonii principali ai Mișcării de Emancipare și Redeșteptare a Romilor din România interbelică: *Neamul Țigănesc*, nr. 01-03 (1934–1935); *O Rom*, nr. 01-02 (1934); *Țimpul*, nr. 24-70 (1934–1938); *Foaia poporului romesc*, nr. 01 (1935); *Țara Noastră*, nr. 01-06 (1937).

Pe de altă parte, pentru a realiza o evaluare autentică a impactului istoric / etnosocial multilateral al Mișcării de Emancipare și Redeșteptare a Romilor din România, necesită a fi cercetate meticulos din perspectivă „externă” publicațiile periodice interbelice românești și cele internaționale (alături de alte surse istoriografice); acestea au dedicat gradual/fragmentar spațiul lor pentru propagarea activităților realizate de reprezentanții comunității rome în perioada: 16 ianuarie 1919⁷ – 1 iunie 1942⁸. Un prim pas în acest demers de investigație istorică/etnosocială a fost realizat parțial de către cercetătorul român Petre Matei, care a coordonat elaborarea unei Culegeri de materiale factologice editate în perioada: ianuarie 1933 – aprilie 1941, ce au fost *extrase integral* din publicațiile periodice interbelice rome/*extrase fragmentar* din publicațiile periodice interbelice românești (Matei 2022).

Reieșind din materialele istoriografice valorificate în acest studiu, putem constata că la începutul anilor '30 ai secolului XX, prin implicarea pleneră și perseverentă a liderilor Asociației „Uniunea Generală a Romilor din România” în Mișcarea de Emancipare și Redeșteptare a Romilor din România: „a fost deschis și netezit drumul spre o viață nouă mai omenească și o treaptă social-culturală mai înaltă pentru neamul Romilor (parte componentă autohtonă «non-minoritară» a cetățenilor României)”. Spre regret, odată cu declanșarea celui de-al II-lea Război Mondial procesul de emancipare social-culturală al romilor din România interbelică a fost spoliat în stadiul incipient, prin aplicarea politicilor rasiale lugubre de persecuție și exterminare a „țiganilor”, considerați un „grup asocial indezirabil”/„element disgenic” de mințile mărginite ale „școlii eugeniste”.

Note

* Acest articol a fost elaborat în cadrul proiectului: „Evoluția tradițiilor și procesele etnice în Republica Moldova: suport teoretic și aplicativ în promovarea valorilor etnoculturale și coeziunii sociale” / 20.80009.1606.02.

¹ Lista celor 40 filiale ale Asociației „Uniunea Generală a Romilor din România” (cu 454 subcentre și 784.793 membri) (Potra 1939: 125-126).

² a. Despre procesul de înmormântare la Varșo-

via (30.03.1937) a lui Matei Kwiek „regele tuturor familiilor de țigani din lumea întreagă”, la care au asistat „mii de țigani din mai multe țări europene” (N. A. 1937: 11); (N. A. 1937: 9); (N. A. 1937: 6).

b. Despre procesul de încoronare la Varșovia (04.07.1937) a lui Janus Kwiek „voievodul tuturor țiganilor” (Basarabeanu 1937: 8); (N. A. 1937: 18-19); (Rep. (pen name) 1937: 3); (N. A. 1937: 5).

³ Palierile contemporane (8) aferente nivelului de refracție/repulsie și respect/asumare ale „Identității Rome (originea etnică comună)/Stimei de sine Rome” (Duminica 2020: 39-40).

⁴ Semantica variabilă a cuvântului „țigan(i)” dezvăluită fragmentar în publicațiile periodice interbelice românești:

a. „De ce oare cuvântul «țigan» să fie rostit cu rușine și batjocură? În orchestrele străine numele acesta este scos cât mai mult la iveală – mulți purtându-l chiar de contrabandă, spre a-și crea o aureolă. E o greșală ca numele «țigan» să fie luat în derâdere sau șoptit cu fereală. Că defectele depășesc adeseori calitățile, vina se datorește în mare parte mijloacelor lor grele de existență. Constituind o asociație care să lupte cu tragere de inimă pentru ridicarea lor morală, acești muzicanți înnăscuți vor avea rezervată o soartă mai bună” (N. A. 1933: 14).

b. „Denumirile de «bohemien» și «gypsies» n-au în ele ceva jignitor. Însă, nu tot așa cazul este cu numele «țigani». Cuvântul acesta este de origine greacă. Cu mai multe veacuri în urmă, luase ființă în Asia Mică o sectă creștină. Membrii acestei secte li s-a spus «athingani», adică aceia de care nu trebuie să te atingi, de unde, prin o degenerare a cuvântului, a căpătat înțelesul peiorativ de «spurcați; puțin curați». Și, pe semne, din punctul de vedere al îngrijirii și curățeniei corpului, țiganii cam lăsau de dorit, denumirea de «athingani» i-a cuprins și pe dâșii. Cu vremea, secta creștină a dispărut fără urmă, numele ei a rămas însă ca denumire etnică a țiganilor. Prin urmare, «țigan» a însemnat la origine «om care nu e tocmai curat». Așa fiind, țiganii n-au oare dreptul să se socotească jigniți, văzându-se denumiți în felul acesta?” (Batzaria 1933: 1).

c. „Numele «țigan» a devenit sinonim cu «vagabond»” (N. A. 1933: 2).

d. „Recunoaștem că am rămas în urma tuturor popoarelor – și aceasta nu din vina noastră. Cauza? «Țigani!» Cuvânt de batjocură, sfidare și compromitere” (Președintele de vârstă (pen name) 1935: 3).

e. „Numele de «țigan» reamintește de originea umilită în societatea unde au pribegit strămoșii ro-

milor. Cine i-a numit «țigani», nu se știe. Se bănuiește că numele lor vine de la «cingari», numele unui popor inferior, care trăiește și astăzi în India. Aproape toate popoarele unde ei azi sălășluiesc îi numesc în limba lor «țigani»” (Red. (pen name) 1941: 2).

⁵ Semantica variabilă a cuvântului „Rom(i)” dezvăluită fragmentar în publicațiile periodice interbelice românești:

a. „Care este numele ce și-l dau ei înșiși? E un nume frumos. Țiganul în graiul său își zice «Rom», ceea ce în limba țigănească înseamnă «om», adică «om prin excelență». Însă, se prea poate ca numele de «Rom» să însemne și «roman» – nu ca origine etnică, ci ca supușenie. De pildă, și grecii se numesc între ei «romei», iar limba greacă este limba «romică»” (Batzaria 1933: 1).

b. „Pe vremea aceea veche, în India, romilor le plăcea să trăiască în libertate, disprețuind <...> bogăția. «Rom» înseamnă în limba lor «om liber». În mijlocul naturii generoase din India, romul vâna păsări prin păduri cu arcul și prindea pește la marginea vreunui râu frumos. Asta-l mulțumea pe deplin. Strămoșii vechi ai romilor n-aveau nevoie să se gândească la ziua de mâine, căci pământul și cerul le dădea cu dărnicie azi, ce le-a dat ieri și ce era să le dea și mâine. O parte a romilor a rămas, până astăzi, cu această caracteristică sufletească, a greierului poet și cântăreț fără griji” (Mihail 1933: 6).

c. „Președintele romilor din România, Gh. Lăzurică, face un istoric al trecutului țiganilor, amintind că numele de «Romi» li s-a dat de către împărații bizantini, în sensul de «oameni cu drepturi»” (N. A. 1934: 8).

d. „În toate cercurile locale a produs o legitimă surprindere știrea, că Asociația pentru Emanciparea Țiganilor din România, condusă de cunoscutul precursor al luptei de afirmare pentru drepturile țigănești, Gh. Lăzurică, a hotărât să convoace un *Congres internațional al tuturor țiganilor din Europa*, ce urmează a se desfășura în primele zile ale lunii februarie la Cernăuți. Este vorba că la acest congres să se pună bazele unei vaste organizații țigănești interstatale, care va avea misiunea să intervină pe lângă diferitele state, unde locuiesc țigani, pentru ameliorarea sortii lor prin acordarea anumitor libertăți de ordin cultural, național. Cu acest prilej ținem să menționăm <...> că pentru cazul ținerii congresului la Cernăuți, se va propune conducătorilor mișcării țigănești, din partea cercurilor noastre naționaliste, ca țiganii să renunțe la titlul lor de «Romi», întrucât acesta produce o stăruitoare confuzie în străinătate

în ce privește distincțiunea dintre «Romi» și «Români», cu consecințe peiorative pentru «Români», care fără vină sunt supuși de a suferi grave dezagremente morale din pricina acestei confuzii (N. A. 1935: 11).

e. „Se știe de noi toți, care trăim la țară, că numele de «țigan» se dă la toți aceia care, fie din lenevie nu-și păstrează curățenia corpului, fie că din lipsă de mijloace umblă îmbrăcați zdrențaros <...>, fie când cineva este lipsit de bună creștere și bun simț, ocupându-se cu minciuni și cu tot felul de lucruri care le aduc disprețul tuturor. Deci, putem vedea din cele 3 exemple, care e rostul cuvântului «țigan» și care se dă oricărui om <...>, fie el Român, Sas, Ungur, Rom etc. Națiunea noastră a «Romilor», din cauză că a fost veșnic în criză și foame, a rămas în întuneric din toate punctele de vedere, față de celelalte naționalități, cu care a conviețuit. Criza în care se aflau «Romii» și lipsa de lumină și cultură, a fost de natură să facă, că din națiunea noastră să fie foarte mulți din cei care umblau murdari și zdrențaroși și se dedau la tot felul de minciuni și afaceri nedemne de un om, și astfel cuvântul de «țigan» a fost generalizat asupra întregii noastre națiuni. Oare nu am putea înlătura aceste defecte, de care națiunea noastră este cuprinsă? Eu spun că, da! Nimic nu-i mai ușor, ca fiecare să aibă deosebită grijă să se spele în fiecare zi cu apa pe care Dumnezeu a lăsat-o din belșug, pentru toți oamenii. Curățenia trupeză, curățenia hainelor și curățenia caselor în care locuim, sunt cei 3 stâlpi ai sănătății noastre. Pe lângă aceste 3 griji, trebuie să căutăm a îndrepta și caracterul nostru. În locul minciunii, să-și facă loc adevărul și <...> cinstea. Făcând astfel, suntem siguri că și națiunea «Romilor», va câștiga un loc cât de modest în mijlocul celorlalte națiuni (Duca 1935: 3).

⁷ Leagănul procesului de emancipare social-culturală al romilor din România interbelică este localizat la Rupea, unde pe 16 ianuarie 1919 s-a desfășurat „prima adunare țigănească de care atârână soarta tristei vieți a țiganilor (romilor)”: *Adunarea județeană a țiganilor din Târnava Mare*. Delegații țiganilor (romilor) prezenți la această adunare – au formulat public 5 solicitări etnosociale către autoritățile oficiale ale statului român (reprezentate de onoratul Comitet Național Român din Sibiu): „drepturi egale; colonizarea corturilor (țiganilor nomazi); îngrijirea invalizilor și văduvelor; pământ; delegarea unui reprezentant al țiganilor (romilor) în reprezentanța comunală” (Matei 2010: 469-470).

⁸ Mișcarea de Emancipare și Redeșteptare a Romilor din România a fost spoliată la 1 iunie 1942, odată cu declanșarea procesului deportării în Transnistria a „tuturor șatrelor de țigani nomazi din întreaga țară”. În anul 1942 autoritățile române au reexaminat soluționarea „chestiunii țigănești”, în baza justificării implementării politicilor de evacuare/exterminare etapizată a acestora: pentru „țiganii de cort” era solicitată „izolarea din viața poporului românesc” și evacuarea totală a acestora „unde va în Transnistria”. Începând cu 1 iunie 1942, toți „țiganii de cort (nomazi)” au fost strânși de către jandarmeria română în capitalele de județ, de unde aveau să plece escortați pe jos sau în căruțele lor spre Transnistria; până la 2 octombrie 1942 au fost deportați în Transnistria, în total 11.441 de țigani nomazi: 2.352 de bărbați, 2.375 de femei și 6.714 copii. În perioada 1942–1944, majoritatea dintre aceștia au fost exterminați prin înfometare, umilință și viol, contaminare cu boli infecțioase, cazare în condiții de trai inumane (frig și antisaniatarie) în lagărele de concentrare (ghetourile morții) din Transnistria (Comisia 2004: 232).

Referințe bibliografice

- Albescu I. 1938. Cum se va organiza congresul general. În: *Glasul Romilor* (București), nr. 11 (8 iunie), p. 4.
- Anchetator (pen name). 1941. Anchete. În: *Glasul Romilor* (București), nr. 15 (aprilie), p. 4.
- Anghel L. 1939. Frați Romi. În: *Glasul Romilor* (București), nr. 13 (7 iunie), p. 2.
- Basarabeanu I. 1937. Un țigan din Chișinău voia să candideze la titlul de „rege al țiganilor”, la congresul din Varșovia. Însă s-a încurcat într-un proces de furt – Politica în șatră! În: *Opinia* (Iași) (1 mai), p. 8.
- Batzaria N. 1933. Cu prilejul congresului țigănesc. În: *Adevărul* (București) (5 septembrie), p. 1.
- Comisia 2004. Comisia Internațională pentru Studiarea Holocaustului în România. Raport final. Iași: Polirom, p. 232.
- Comitetul 1940. Comitetul central (pen name). Mișcarea Filialelor. În: *Glasul Romilor* (București) nr. 14 (aprilie), p. 4.
- Duca N. 1935. Este cuvântul „țigan”, cuvânt de batjocură, sau nume de națiune? În: *Foaia Poporului Romesc* (Rupea), nr. 1 (21 octombrie), p. 3.
- Duminica I. 2019. Presa – unul din cei patru piloni principali ai procesului de emancipare socială a romilor din România interbelică. În: *Magazin Bibliologic*, nr. 3–4, p. 124-127.

Duminica I. 2020. Respectul față de aspectul identitar și tradițional reliefat în presa interbelică romă din România. În: Valorificarea patrimoniului etnocultural în educația tinerei generații și a societății civile. Programul și rezumatele comunicărilor Conferinței științifice internaționale. Ediția a V-a (24 noiembrie 2020). Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, p. 39-40.

Duțan V. 1938. Ce spun ziarele străine despre mișcarea romilor din România. În: Glasul Romilor (București), nr. 11 (8 iunie), p. 4.

Duțan V. 1939. Programul și înfăptuirile Asociației. În: Glasul Romilor (București), nr. 13 (7 iunie), p. 2.

Iorgu N. 1939. Opera de Ajutorare. În: Glasul Romilor (București), nr. 12 (5 aprilie), p. 4.

Matei P. 2010. Adunările țiganilor din Transilvania (I). În: Revista istorică (București), tom XXI, nr. 5–6, p. 469-470.

Matei P. 2022. Mișcarea romă din România în presa interbelică: 1933–1941. Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale.

Mihail A. 1933. Două partide țigănești în România. În preajma congresului țiganilor, s-a produs o sciziune în sânul conducătorilor. În: Dimineața (București) (7 octombrie), p. 6.

N. A. 1933. Congresul Romilor. În: Universul (București), (11 octombrie), p. 2.

N. A. 1933. Redeschetarea Țiganilor. În: Ilustrațiunea Română (București), nr. 24 (7 iunie), p. 14.

N. A. 1934. Congresul Romilor din Sighișoara. În: Glasul Romilor (București), nr. 1 (1–15 noiembrie), p. 2.

N. A. 1934. Sfințirea steagului romilor din jud. Hunedoara. În: Universul (București), (29 octombrie), p. 8.

N. A. 1935. Convocarea unui Congres internațional al Țiganilor la Cernăuți. Crearea unei organizații țigănești interstatale. În: Curentul (București), (23 ianuarie), p. 11.

N. A. 1937. Alegerea voievodului țiganilor. În: Foia Poporului (Sibiu), nr. 28 (11 iulie), p. 5.

N. A. 1937. Informațiuni. În: Glasul Romilor (București), nr. 3 (15 martie), p. 2.

N. A. 1937. Înfirmarea regelui țiganilor Matei Kwiek la Varșovia. În: Universul (București), (9 aprilie), p. 9.

N. A. 1937. Înfirmarea șefului țiganilor din Polonia. În: Curentul (București), (3 aprilie), p. 11.

N. A. 1937. La 25 iunie are loc la Varșovia alegerea unui nou rege al țiganilor. Candidează șeful

unui trib din România. În: Realitatea Ilustrată (București), nr. 543 (16 iunie), p.18-19.

N. A. 1937. O ceremonie originală. În: Opinia (Iași), (11 aprilie), p. 6.

N. A. 1938. Ce trebuie să facă un rom. În: Glasul Romilor (București), nr. 9–10 (21 aprilie), p. 3.

N. A. 1941. Ajutoarele. În: Glasul Romilor (București), nr. 15 (aprilie), p. 3.

Niculescu Gh. 1937. Crezul nostru. În: Glasul Romilor (București), nr. 3 (15 martie), p. 1.

Niculescu Gh. 1941. Rasismul și Romii. În: Glasul Romilor (București), nr. 15 (aprilie), p. 3.

Potra G. 1939. Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România. București: Fundația Regele Carol I, p. 125-126.

Președinte 1935. Președinte de vârstă (pen name). Altădată și acum. În: Glasul Romilor (București), nr. 2 (august), p. 3.

Radu N. 1938. Ce solicităm. În: Glasul Romilor (București), nr. 11 (8 iunie), p. 3.

Radu R. 1940. Ajutoarele distribuite de Sfintele Paști și Crăciun, familiilor și copiilor romi din Capitală, pe anul 1939. În: Glasul Romilor (București), nr. 14 (aprilie), p. 2.

Red. (pen name). 1935. Opera de ajutorare. În: Glasul Romilor (București), nr. 2 (august), p. 4.

Red. (pen name). 1941. Din istoricul romilor. În: Glasul Romilor (București), nr. 15 (aprilie), p. 2.

Rep. (pen name). 1937. Când opereta devine realitate. Duminică, spoitorul Janus Kwiek a fost uns voievod al țiganilor. În: Dimineața (București), 9 iulie, p. 3.

Secretariatul 1937. Secretariatul General (pen name). Informațiuni. În: Glasul Romilor (București), nr. 4 (1 mai), p. 4.

Stan V. 1938. Romi ardeleni. În: Glasul Romilor (București), nr. 11 (8 iunie), p. 4.

Ion Duminica (Chișinău, Republica Moldova). Doctor în politologie, conferențiar, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural.

Ион Думиника (Кишинев, Республика Молдова). Доктор политологии, конференциар, Центр этнологии, Институт культурного наследия.

Ion Duminica (Chisinau, Republic of Moldova). PhD in Political Sciences, Research Associate Professor, Center of Ethnology, Institute of Cultural Heritage.

E-mail: johny_sunday@yahoo.com

ORCID: 0000-0001-5896-6850